

Ήταν 4 Απριλίου 1968, όταν ο ηγέτης των μαύρων, πάστορας Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, έπεφτε νεκρός στο Μέμφις του Τενεσί. Δίδασκε την ειρηνική κοινωνική απελευθέρωση όλων των εγχρώμων της Αμερικής αλλά η δολοφονία του μετατράπηκε σε αδιάψευστο μάρτυρα της ουτοπίας των όσων διακήρυττε. Οι έγχρωμοι ζητούσαν ισότητα δυναμικά. Οι λευκοί δεν ήταν διατεθειμένοι να την παραχωρήσουν.

Μόλις σαράντα χρόνια αργότερα, η βιτρίνα έχει διαφοροποιηθεί: ενταγμένος στο σύστημα, ωραίος σαν σταρ του Χόλιγουντ κι εκλεκτός των ΜΜΕ, ο μαύρος γερουσιαστής Μπάρακ Ομπάμα βάδιζε προς το χρίσμα των δημοκρατικών και την κατάκτηση του Λευκού Οίκου. Όμως, η γύμνια της Νέας Ορλεάνης, όπως αποκαλύφθηκε με το πέραςμα του τυφώνα Κατρίνα, τον Σεπτέμβριο του 2005, έδειξε ότι το πρόβλημα της κοινωνικής απελευθέρωσης των μαύρων και της απαγκίστρωσής τους από την οικονομική αθλιότητα παραμένει.

Η ανθρώπινη δουλεία καταργήθηκε με τον ιστορικό νόμο της Πρωτοχρονιάς του 1863, που υπέγραψε ο τότε πρόεδρος των ΗΠΑ, Αβραάμ Λίνκολν. Όμως, στην πράξη, η χειραφέτηση των μαύρων κατακτήθηκε με πολλούς αγώνες.

Στα τέλη του 19ου αιώνα, το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών είχε εκδώσει μια ιστορική απόφαση: Οι πολιτείες είχαν δικαίωμα να διατηρούν σχολεία, νοσοκομεία κ.λπ. χωριστά για τους λευκούς και τους μαύρους, με την προϋπόθεση πως θα ήταν ισότιμα. Το «χωριστά, αλλά ισότιμα» ενοχλούσε τους ρατσιστές, αλλά σιγά σιγά αναγκάστηκαν να το δεχτούν. Στα μέσα του 20ού αιώνα, η κατάκτηση αυτή των μαύρων ήταν πια ξεπερασμένη.

Πρώτο το ίδιο το κράτος ξεκίνησε τη σταδιακή κατάργηση του διαχωρισμού. Η υπερδύναμη χρειαζόταν στρατιώτες. Οι μαύροι αποτελούσαν καλή πελατεία για το στράτευμα. Με νόμο, στον πόλεμο της Κορέας, καταργήθηκε ο διαχωρισμός λευκών και μαύρων στον στρατό. Η από το 1919 επανιδρυμένη Κου Κλουξ Κλαν απείλησε λευκούς και «νέγρους», αλλά οι καιροί είχαν αλλάξει. Μόνο σε τοπικό επίπεδο και σε μικρές πόλεις περνούσε η δράση της.

Στις αρχές της δεκαετίας του '50, κάποιος κύριος Μπράουν παρουσιάστηκε στη γραμματεία του Πανεπιστημίου της επαρχίας Κλάρεντον, στη Νότια Καρολίνα. Ο υπάλληλος της γραμματείας τον άκουσε άναυδος να ζητά να εγγράψει τον γιο του στο πανεπιστήμιο.

Ο κ. Μπράουν ήταν μαύρος και το πανεπιστήμιο μόνο για λευκούς. Ο υπάλληλος απάντησε πως δεν γίνεται να γραφτεί στο πανεπιστήμιο ο νεαρός Μπράουν, αφού στην ίδια επαρχία λειτουργούσε πανεπιστήμιο για μαύρους. Ο κ. Μπράουν ζήτησε να του απαντήσουν επίσημα. Το έκαναν. Με τη γραπτή απάντηση στο χέρι, ο κ. Μπράουν έκανε αγωγή στο πανεπιστήμιο, με το επιχείρημα ότι παραβιαζόταν η ισοτιμία των πολιτών που το αμερικάνικο σύνταγμα εγγυάται.

Η υπόθεση τράβηξε χρόνια. Στις 17 Μαΐου 1954, ο αρχιδικαστής Ερλ Ουόρεν ανέβηκε στην έδρα του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ για να ανακοινώσει την απόφαση: ομόφωνα, οι εννιά δικαστές αποφάνθηκαν πως η άρνηση του Πανεπιστημίου Κλάρεντον της Νότιας Καρολίνας να δεχτεί τον γιο του κ. Μπράουν ήταν αντισυνταγματική. Σεισμός. Τα χωριστά σχολεία λειτουργούσαν σε 21 πολιτείες.

Ο κυβερνήτης της Νότιας Καρολίνας ύψωσε τη χωριστική σημαία των 13 πολιτειών του εμφυλίου κι ανάγγειλε στους θιγμένους λευκούς της πολιτείας του πως προτιμά να κλείσει όλα τα σχολεία παρά να δεχτεί την απόφαση. Από τα 12.000 σχολεία μόνο για λευκούς, πειθάρχησαν αμέσως λιγότερα από 500. Για τα υπόλοιπα, άρχιζε ένας ατελείωτος αγώνας στα δικαστήρια αλλά και στους δρόμους.

Σαν μανιτάρια ξεφύτρωσαν οι οργανώσεις των μαύρων. Μαζί τους, οι λευκοί αντιρατσιστές και η γενιά των Κένεντι. Ο ρατσισμός υπέστη τη μίαν ήττα μετά την άλλη. Στις 28 Ιανουαρίου 1963, ο μαύρος φοιτητής Χάρβεϊ Γκαντ μπήκε στο Κολέγιο Κλέμσον της Νότιας Καρολίνας, τελευταίας πολιτείας που τάχθηκε κατά του ρατσισμού. Όμως, η εξάλειψη της ανισότητας δεν είναι εύκολη υπόθεση. Ο ρατσισμός έχει βαθιές ρίζες.

Γεννήθηκαν δυο τάσεις: οι οπαδοί της μαύρης δύναμης που προσπάθησαν να βελτιώσουν τη θέση των εγχρώμων δυναμικά και οι θιασώτες της ειρηνικής πάλης. Καθώς το επίπεδο των μαύρων, στις βόρειες πολιτείες, ήταν ανεβασμένο, η προσπάθειά τους για ουσιαστική χειραφέτηση περνούσε μέσα από τη μόρφωση, την κατάκτηση των «λευκών επαγγελμαμάτων» και την ανάδειξή τους μέσα από τον αθλητισμό.

Όμως, οι αληθινά χειραφετημένοι μαύροι αποτελούσαν μικρή μειονότητα. Στα γκέτο, οι οργανώσεις πλήθαιναν: Μαύροι Μουσουλμάνοι, Μαύρη Δύναμη, Μαύροι Πάνθηρες, Εθνική Ένωση για την Πρόοδο των Εγχρώμων κ.ά.

Ως υπουργός Δικαιοσύνης στην κυβέρνηση του προέδρου αδερφού του, ο Ρόμπερτ Κένεντι επέβαλε την κατάργηση του διαχωρισμού στα πανεπιστήμια και προσπάθησε να βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης όλων των εγχρώμων. Η πορεία ανακόπηκε με τη δολοφονία του προέδρου, Τζον Φιτζέραλντ Κένεντι, στις 22 Νοεμβρίου 1963. Το πλήγμα ήταν μεγάλο και για τον Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, τον μαύρο πάστορα που κήρυττε την ειρηνική απελευθέρωση όλων των εγχρώμων. Συνέχισε την προσπάθεια, αλλά ελάχιστοι μαύροι τον άκουγαν.

Στα 1964, ο 35χρονος, τότε, πάστορας (γεννήθηκε το 1929) τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ Ειρήνης. Όμως, η κοινωνική αθλιότητα οδήγησε στις εξεγέρσεις των γκέτο. Την ίδια χρονιά, οι ξεσηκωμοί στο Χάρλεμ, το Νιούαρκ, το Σικάγο και τη Φιλαδέλφεια πνίγηκαν το αίμα. Στις ταραχές του Λος Άντζελες, το 1965, οι νεκροί έφτασαν τους 34. Μόνο στο Ντιτρόιτ, το 1967, μετρήθηκαν πενήντα νεκροί. Κοντά στους μαύρους, ξεσηκώθηκαν και οι λευκοί αντιρατσιστές με επίκεντρο το Πανεπιστήμιο του Μπέρκλεϊ. Οι νουθεσίες του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ έβρισκαν όλο και πιο λίγους αποδέκτες.

Στο Βιετνάμ, το 1968 ξεκίνησε με ταυτόχρονη επίθεση των Βιετκόνγκ σε εκατό στόχους, ένας από τους οποίους ήταν η αμερικάνικη πρεσβεία στην πρωτεύουσα Σαϊγκόν. Οι επιθέσεις σήμαναν την εγκατάλειψη του κλεφτοπόλεμου στις ζούγκλες και τη μεταφορά των μαχών μέσα στις ίδιες τις πόλεις.

Ο πρόεδρος Τζόνσον έστειλε άλλους 10.000 αμερικάνους πεζοναύτες και προχώρησε στην αναστολή της αναβολής στράτευσης λόγω σπουδών. Το αντιπολεμικό μέτωπο ενισχύθηκε έτσι με ένα χειροπιαστό αίτημα. Ο αμερικανικός στρατός ξαναθυμήθηκε τους μαύρους. Όχι όμως και οι ρατσιστές.

Ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ στάθηκε το πιο φωτεινό παράδειγμα εναντίον της αλήθειας των λόγων του: στις 4 Απριλίου 1968, τον σκότωσαν στη Μέμφιδα. Δυο μήνες αργότερα, ο υποψήφιος για την προεδρία Ρόμπερτ Κένεντι έπεφτε νεκρός από δολοφονικές σφαίρες (Ιούνιος 1968) την ώρα που η υποψηφιότητά του κέρδιζε έδαφος. Η «Μαύρη Δύναμη» βγήκε στο προσκήνιο.

Στην Ολυμπιάδα του Μεξικού (12 - 27 Οκτωβρίου 1968), μόλις είχε τελειώσει ο μεγάλος τελικός των 200 μ. με νικητή τον Αμερικανό Σμιθ. Στην απονομή των μεταλλίων, ο Σμιθ κι ο συμπατριώτης του Τζον Κάρλος, τρίτος νικητής, μαύροι και οι δύο, εμφανίστηκαν στο βάθρο των νικητών ξυπόλυτοι. Κι όταν ξεκίνησε η ανάκρουση του εθνικού ύμνου των ΗΠΑ, μόνο σε στάση προσοχής δεν στέκονταν: δευτερόλεπτα μετά, ύψωσαν τη γαντοφορεμένη

γροθιά τους, χαιρετισμό της «Μαύρης Δύναμης».

Ο σάλος που ξέσπασε, έβγαλε ξανά στην επιφάνεια το ζήτημα των μαύρων της Αμερικής. Οι αθλητές όμως εκδιώχτηκαν από το Ολυμπιακό χωριό. Ήρωες για τους μαύρους, «εχθροί» για τους λευκούς, οι Ολυμπιονίκες οδηγήθηκαν στην καταστροφή: κανένας τους δεν μπορούσε να βρει δουλειά και η ζωή τους έγινε κόλαση. Η γυναίκα του Κάρλος κατάντησε νευρωτική κι αυτοκτόνησε.

Τον ίδιο καιρό, οι μάντζερ του Χόλιγουντ έκαναν μια απρόσμενη διαπίστωση: ανακάλυψαν ότι κύρια πελατεία των κινηματογραφικών αιθουσών, αυτοί που πλήρωναν εισιτήριο για να δουν ταινίες, ήταν οι έγχρωμοι. Μαύροι στην πλειονότητά τους. Όμως ελάχιστοι μαύροι ήταν οι «καλοί» στις κινηματογραφικές ταινίες κι ακόμα πιο λίγοι οι πρωταγωνιστές. Άλλωστε, ως τότε, ο μοναδικός μαύρος ηθοποιός που είχε πάρει Όσκαρ πρώτου ρόλου ήταν ο Σίντνεϊ Πουατιέ (το 1964).

Δειλά στην αρχή, πιο θαρρετά στη συνέχεια, οι ταινίες με υποθέσεις από τις ζωές μαύρων, με μαύρους πρωταγωνιστές, εισέβαλλαν στις κινηματογραφικές αίθουσες. Η πελατεία ανταποκρίθηκε θετικά και η παραγωγή προχώρησε σε πιο ρηξικέλευθες καταστάσεις: «Καλός» ο μαύρος, «κακός» ο λευκός.

Ακολούθησε η «ειρηνική συνύπαρξη»: λευκός και μαύρος συμπρωταγωνιστές, με κορύφωση την όχι τόσο πρόσφατη σειρά ταινιών «Φονικό όπλο», όπου ο λευκός Μελ Γκίμπσον κι ο μαύρος Ντάνι Γκλόβερ κάνουν «πράματα και θάματα». Για την πλειονότητα των εγχρώμων, όλα αυτά δεν είναι τίποτ' άλλο από μια προσπάθεια φυγής από την πραγματικότητα: οι ταραχές που ξέσπασαν στο Λος Άντζελες, στις 30 Απριλίου 1992, απλώθηκαν σε δέκα μεγάλες πόλεις και κόστισαν τη ζωή σε 44 ανθρώπους, αναδεικνύοντας την πραγματική κατάσταση της ζωής των μαύρων της Αμερικής.

Όμως, δέκα χρόνια αργότερα, το 2002, ο Ντένζελ Ουάσιγκτον έγινε ο δεύτερος μαύρος ηθοποιός που κέρδισε Όσκαρ, με τη Χάλι Μπέρι να γίνεται η πρώτη μαύρη που πήρε το αγαλματάκι. Την ίδια μέρα, Όσκαρ κέρδισε και ο Σ. Πουατιέ για τη «συνολική προσφορά» του. Στη συνείδηση των λευκών αποδεικνυόταν ότι οι μαύροι μπορούσαν να διακριθούν σε λευκούς στίβους και πέρα από τους χώρους των σταδίων.

Το σύστημα αντέδρασε θετικά με την επιλεκτική επιλογή «εγχρώμων προτύπων». Ανάμεσα στους πρώτους, ένας Αιγύπτιος: το 1992, ο Μπούτρος Γκάλι αναλάμβανε γενικός γραμματέας του ΟΗΕ για μία συν μία πενταετία ως το 2002. Δεν προέκυψε όσο τον ήθελαν συνεργάσιμος. Οι ΗΠΑ τον ανάγκασαν να παραιτηθεί τον Δεκέμβριο του 1996. Ο Γκανέζος Κόφι Ανάν και «πιο μαύρος» ήταν και τον ρόλο του έπαιξε σωστά (1997-2006).

Στην αμερικάνικη ενδοχώρα, μαύροι προκρίθηκαν σε ελεγχόμενες θέσεις - κλειδιά: ο μαύρος Κόλιν Πάουελ διορίστηκε υπουργός Εξωτερικών της κυβέρνησης Μπους και η κατάμαυρη Κοντολίζα Ράις υπεύθυνη Εθνικής Ασφαλείας.

* Ο πρώτος αποδείχτηκε ότι δεν τα πολυπήγαινε καλά με το σύστημα και βρέθηκε σπίτι του.

* Η δεύτερη έδωσε σκληρές μάχες για το σύστημα κι ανταμείφθηκε παίρνοντας τη θέση του πρώτου. Ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ έλεγε: «Έχω ένα όνειρο». Αν ζούσε, προφανώς θα του προέκυπτε εφιάλτης.

Οι δημοκρατικοί έδειξαν πιο σίγουροι: Ο Ομπάμα πήγαινε για πρόεδρος. Κατευθείαν. Χωρίς προηγούμενα σκαλοπάτια. Με σύνθημα την «αλλαγή». Αλλαγή σε τι, δεν είπε. Αλλωστε, το Χόλιγουντ φρόντισε να προλειάνει το έδαφος. Ο λευκός υπερπράκτορας Κίφερ Σάδερλαντ, σε μια μόνο τηλεοπτική σειρά (το «24»), έχει ήδη υπηρετήσει δυο «καλούς» μαύρους προέδρους, από τους οποίους ο ένας έπεσε θύμα «κακών λευκών».

Το γούστο είναι ότι ο Κίφερ είναι γιος του Ντόναλντ Σάδερλαντ που το 1970 είχε δώσει στον κόσμο το απίθανο εκείνο «Mash», την ταινία που διακωμωδούσε την αμερικάνικη εκστρατεία στην Κορέα, αυτή που άνοιξε στους μαύρους την πόρτα για την κατάργηση των διακρίσεων: στον στρατό και στα χαρτιά.

Για την έγχρωμη Αμερική, η νίκη του Ομπάμα δεν σήμανε νίκη στον δρόμο για την κοινωνική και οικονομική απελευθέρωση. Είναι απλά ένα ακόμα παράδειγμα του πώς ο λευκός χρησιμοποιεί τον «Μπάρμπα Θωμά». Πια, όχι σε «καλύβα», αλλά σε ευάερο και ευήλιο «λευκό σπίτι».

Νεότερα:

28/8/2008: Στην 45^η επέτειο του λόγου που εκφώνησε ο Μαρτιν Λούθερ Κινγκ, με τίτλο «Έχω ένα όνειρο», ο Μπάρακ Ομπάμα γίνεται ο πρώτος Αφροαμερικανός που χρίζεται υποψήφιος του Δημοκρατικού κόμματος για πρόεδρος των ΗΠΑ.

4/11/2008: Συγκεντρώνοντας υπερδιπλάσιους του αντιπάλου του, Τζο Μακέιν, εκλέκτορες, ο υποψήφιος των δημοκρατικών, Μπάρακ Ομπάμα, γίνεται ο πρώτος μαύρος πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών.

20/1/2009: Ο 47χρονος Μπάρακ Ομπάμα γίνεται ο πρώτος Αφροαμερικανός που ορκίζεται πρόεδρος των ΗΠΑ. Εγκαθίσταται στον Λευκό Οίκο ως ο 44^{ος} εκλεγμένος πρόεδρος της χώρας.

2/4/2009: Στη συνάντηση της G20, στο Λονδίνο, συμφωνούνται χρηματοδότηση του διεθνούς εμπορίου, επιβολή ελέγχου στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και επιβολή κυρώσεων στους φορολογικούς παραδείσους, ως μέτρα εξόδου από την παγκόσμια κρίση.

4/4/2009: Στο περιθώριο της συνόδου κορυφής των χωρών μελών του NATO στο Στρασβούργο ο πρόεδρος των ΗΠΑ, Μπάρακ Ομπάμα, έχει συνάντηση 40 λεπτών με τον πρωθυπουργό της Ελλάδας, Κωνσταντίνο Καραμανλή.

(Ποντίκι, 3.4.2007) (τελευταία επεξεργασία, 1.5.2009)